

A

1. **A**, prep. „à, chez“ || ir. ar. *a* || Se întrebuințează: 1° dinaintea infinitivului; 2° pe lângă anumite verbe însoțite de substantive pentru a restringe înțelesul general al verbului după ideea, însușirile substantivului: *seamănă a—, caută a—, calcă a—, umblă a—, cobește a—, miroase a—, sună a—, urlă a—, trage a—*; 3° formează adverbe și locuțiuni adverbiale: *acasă, adeseori, afund, alături, a lene, alocuri, aminte, anevoie, anume, arareori* (în vechia românească și în dialecte formațiunile acestea sînt mai dese: *a timp, a prînz, a ori, a mină, a mijloc, a vale*; comp. și locuțiunea veche interogativă *a ce*); 4° la genitiv-dativ în ar., în parte în ir., în vr., azi însă restrîns numai dinaintea adjectivelor și pronomelor nedeterminate, precum și dinaintea numeralelor: *vorbe a niscaiva oameni, cunoscător a tot ce s'a scris, tată a doi copii* (comp. și formele *a-tot-puteric, a-tot-știutor, a-tot-țiuitor, a-tot-văzător*) || În vechia românească *a* apare și în alte cazuri, în care azi se întrebuințează *la*: *eșind a vînat; merse în pădure a lemne* (Dosoței) || Tot prepozițiunea *a* trebuie căutată în *al, a, ai, ale*, întrebuințate: 1° dinaintea adjectivelor și pronomelor posesive și numeralelor ordinale unde avem de a face cu *a* + articolul (v. *El*); 2° dinaintea genitivului; forma primitivă invariabilă *a*, pentru amîndouă genurile și numerele, a fost înlocuită mai tîrziu cu forma analogică dela posesive și numerale, *al, a, ai, ale*; forma invariabilă s'a păstrat în Moldova (și alte cîteva părți ale domeniului daco-romîn), în aromînă și

istro-romînă, unde această formă s'a propagat la posesive și ordinale (Densusianu, BSF. II, 16; altfel e explicat *al* de Hasdeu și Tiktin; v. Bacmeister, WgJb. IV, 54).

Lat. **AD**.

Vegl. rtr. *a*; it. sard *ad, a*; fr. *à*; prov. *az, a*; cat. sp. port. *á*.

ABATE, v. *bate*.

2. **ABIA**, adv. „à peine“ — † *abiă*; forma trisilabică, cu accentul pe *i*, dar cu înțeles întru cîtva deosebit „presque“, se mai aude în Bănat (Hasdeu, 86); *abi* Mehedinți, Gorj, Dolj; † *debă* (Varlam, Caz. 344^a), † *debiă* (Iorga, Studii XII, 206) nu presupune un simplu *biă*, ci este pentru *deabiă*.

Lat. **AD-VIX**, cu trecerea lui *v* la *B* prin fonetică sintactică; *a* dela sfîrșit, care nu trebuie confundat cu finala lui *acesta* (Meyer-Lübke, Rom. Gr. II, 625) și nu poate fi nici *h a c* (Subak, Rassegna st. etn. 13), se explică prin legături sintactice ca: *abi a venit, abi adormi* > *abia a venit, abia adormi*.

Teram. *abbi* (Savini, 201) și abr. *bi* „soltanto“; vsp. *aves* (al cărui *e* se explică din *ī* aton în frasă) || sprs. *vess* < *vix*.

Der.: dim. *abielușa; abieluța; (d')abeușca* Mehedinți; băn. *abiuța* și *debeleş* (Hasdeu, 86).

3. **AC**, sb. n. „aiguille, aiguillon“ || ir. *ac*; megl. ar. *ac*.

Lat. **ACUS, -UM**.

Vegl. *juak*; it. *ago*; sard *agu*; prov. *ac*.

Der.: dim. *aculeț; ac(u)șor* || augm. *acoi* || col. *acărie* „fabrique d'aiguilles, aiguilles en général“ (Po-

lizu) || băn. *aconiță* și *acheș* (Hasdeu, 203), *acarniță* (ar. ~), *acăriță*, † *acarniște* (Hasdeu, 121, 131), *acariță* (Polizu) „étui à aiguilles“ || † *acos* (Dosoței) „pointu“.

4. **Acar**, sb. m. „fabricant d'aiguilles (Lex. Bud.), étui à aiguilles“ < A(Ū)ARIUS, -UM „fabricant d'aiguilles ou qui travaille à l'aiguille“.

5. **Ață**, sb. f. „fil“ || ir. *âțē*; megl. *ață* „ficelle“; ar. *ață*, pl. „fils d'un écheveau“ || < ACIA, -AM (Thes.; cf. Arch. lat. Lex. XI II, 278) || rtr. *atscha*; it. *accia* || dim. *ațică*; *ațișoară*; *ațucă* (Bota, Pov. 124) || *ațos* „filandreux, fibreux“.

Impr.: bulg. ацѣ „bobine“ (Sbornik XIV, 206).

6. **ACĂȚA, AGĂȚA**, vb. „accrocher, suspendre“ || ir. (*a*)*cațā* „attraper“; megl. *cățari* „attraper, commencer“; ar. *acățare* „attraper, commencer, accrocher, aller bien (en parl. d'un habit)“.

Lat. *ACCAPTARE; Schuchardt, Z. rom. Ph. XXVIII, 41, crede că înțelesul formei dr. e datorit influenței ung. *akasztani*, ceea-ce nu e necesar, pentru că dela ideea de „prende“ s'a putut aunge de-a-dreptul la aceea de „accrocher“ (comp. *a prinde de un cui*); de altfel Dsa susține că se poate să avem de a face cu un derivat din *cațā*, care nu pare a fi latin; totuși o influență ungurească se poate admite în forma *agățā* (comp. ung. *aggatni*).

Nprov. *acassā* „attraper, chasser“; înțelesul ar. de „aller bien (un habit)“ se întilnește și în forma nprov.: *a-quelu raubo t'acasso*; cat. *acașar* „saisir, attraper“; vfr. *achasser* „chasser, pousser, attirer“ || rtr. *chatscher*; it. *cacciare*; fr. *chasser*; prov. cat. *cas-sar*; sp. *cazar*; port. *cașar*, toate cu înțelesul cuvintului fr. < *CAPTIARE.

Der.: *acățător*, adj. „qui s'accroche“; *acățătoare* „attache (d'un habit)“ || *acățos* și *acățacios* (Bobb), adj. „qui s'accroche“ || *acățătură* „accroc, accrochement, suspension“, ar. ~ „action de prendre, prétexte“ || *acățele* (Bobb) „vrilles de la vigne“ || ir. *racață* „saisir“ || megl. *pricățari* „rattraper“ || megl. *zacățari* „saisir, commencer“, *zacățat* „commencement“ (cf. bulg. закачамъ „prendre, suspendre“) || *a se (a)cățāra*,

a se cățāri „grimper“ (după Schuchardt, Z. rom. Ph. XXVIII, 41, din *acățā* + ngr. *κατάρων* ori bulg. *катерѣх-це*) || zool. (*a*)*cățārătoare* „sitta caesia, picus martius“ (Marian, Ornit. II, 74, 153).

ACEL, v. el.

7. **ACERĂ**, sb. f. „aigle“.

Lat. AQUILA, -AM.

Rtr. *aivla*; berg. *agola*, abr. *akulē*, nap. *aquele*, sic. *akula*, San Fratello *jekula*; sard log. *abile*; fr. *aigle*; nprov. *aiglo*; cat. *aliga*, Alghero *akkira*; sp. *águila*; port. *aguia* (unele din formele romanice presintă perturbări în fonetism).

ACEST, v. *ăst*.

8. **ACI** (*acia*; pentru -a, cf. *abia*), adv. „ici“ — † *acie*, *aciū*, *ciū*, *ciā* || ir. *tși(a)*; ar. *ația* (in Epir „lă“).

Lat. ECCE-, ECCUM-HIC.

It. *ci*; fr. *ici*, *ci*; prov. *aissi*; cat. *assi* < ECCE-HIC || rtr. *acqui*; it. *qui*; sard log. *kue* (Arch. gl. XIII, 109); vfr. *equi*; prov. *aquí*; cat. sp. port. *qui* < ECCUM-HIC; comp. vegl. *čajko*.

Der.: *acilea* (refăcut după *acolea*) || † *aciūș* „à l'instant“ || *deci* < *de aci* „donc“; din înțelesul primitiv de raport de loc, cum îl găsim în vechile texte, s'a desvoltat acela de consecuență în timp, din care în urmă înțelesul conclusiv general de astăzi.

9. † **Acice** (*acicea*, *cice*, *cicea*), adv. „ici“ < ECCE-, ECCUM-HICCE; forma afersată se explică din construcțiunea *de-acice*, devenit **decice* (comp. mai sus *deci*), care a fost despărțit în *de* și *cice* || vit. *quici*, reat. *ekkuči*, cors. *kuiči*.

10. **ACIUA**, vb. „abriter, mettre en lieu de sûreté“; mai des *a se aciua* „s'abriter, se retirer en lieu de sûreté“.

Lat. *ACCUBILIARE < CUBILE „nid, tanière, gîte des animaux“. *Aciua* se explică prin generalizarea formei dela indicativ *ACCUBILIO > *accuilio > *acuilio > *acil'u devenit *aciū* (Molnar, Gram. 1788, 266), de unde prin trecerea accentului pe *u* s'a ajuns la **aciū* (comp. la Coresi, Ev. inv., *să-ș*

acúo); dela pers. 1 s'au născut formele *te acúli*, *se acúă*, etc. și mai târziu forma prea izolată *acú* s'a schimbat, prin analogie, în *aciuez*. Înțelesul primitiv „se réfugier dans son gîte“ s'a conservat aproape intact, verbul acesta întrebuintându-se mai adesea când e vorba de adăpostul animalelor [Candrea].

It. *covigliarsi*; sp. *cobijar* < *CUBILIARE || sard log. *akkuilare* < *ACCUBILARE.

Der.: *aciuaș* (Sbiera, Pov. 217), *aciotală* „abri“; *a se aciola* „se réfugier“.

11. **ACÓ** (ar.), adv. „lă“.

Lat. *ECCUM-HOC* [Candrea].

Rtr. *accó* „ici, lă“; reat. march. *ekko*, abr. teram. *ekke*, Lecce *ekku* „qui, qua“ (cf. Merlo, Z. rom. Ph. XXX, 445); vport. *acó* „ici“.

12. **ACOLO** (*acolea*), adv. „lă“ — vr. (Dosoftei, v. WgJb. V, 96) și băn. *aclo* || ir. *colé*, *coló*; megl. *cola*, *colaia*; ar. *aculó*, *aclo*, *acloia*.

Lat. *ECCUM-ILLOC*, devenit *aculó* și prin asimilațiune *acoló*; forma *acólo* se explică prin influența lui *acó* (care probabil a existat și în daco-romină) și a adverbelor înrudite ca înțele *acice*, *acoace*; în *acolea* avem de a face cu o schimbare de terminațiune sub influență slavă (Densusianu, Hist. l. roum. I, 245). Formele aferesate *colo*, *colea*, care apar și în compusele *incolo*, *dincolo*, megl. *(a)ncola*, ar. *ncoló*, *ncolea*, *dinclo*, se explică în acelaș fel ca și *cice*, *-coace* (v. *Acice*, *Încoa*). Cît privește aferesa din formele ir. și megl., ea poate să fie datorită căderii obicinuite în aceste dialecte a lui *a* inițial.

Comp. rtr. *alló* < AD-ILLOC || prov. *lo*; sard log. *illoe* < ILLOC.

Der.: † *acoloși*, *acoleași* (Cantemir), ar. *acloși* (Dalametra) „lă mème“ || ar. *aclofe* (*aculofe*, Cod. Dim.) este format după analogia lui *aiafe*; *ECCUM-ILLOCCE* ar fi dat *acloafe*.

ACOPERI, v. *coperi*.

13. **ACRU**, adj. „aigre, âpre“ || megl. ar. *acru*.

Lat. *ACRUS*, -UM = clas. *ACER*).

Alb. *egrë* „âpre, sauvage“; it. *agro*; sard *agru*; fr. *aigre*; prov. cat. *agre*; sp. port. *agro*.

Der.: dim. *acruș* (vit. *agruccio*; *acrișor* (ar. ~); *acriu* (it. *agrigno*); *acri-cios*; *acroi* Sălagiu (Tribuna 1890, 46); *acrima* (ar. ~), *acreață* (it. *agrezza*, vfr. *aigresse*), † *acri-ciune* (vfr. *aigrison*) „aigreur“ || băn. trans. *acriș* „petit lait aigri employé comme vinaigre“ (Hasdeu, 212) || *acri*, *inăcri*, ar. *acrire* „aigrir“ (it. *inagrare*, fr. *aigrir*, vfr. prov. *enaigrir*); *acritură* (ar. ~) „chose aigre, plat aigre“; *acritoare* „volée, râclée“ (Hasdeu, 214); *acreală*, „aigreur“; *năcreală* „vinaigre“ (Viciu, Glos. 62) || ar. *anacrič* (Dalametra) „aigreur“.

14. **ACUM** (*acuma*, *acú*), adv. „maintenant“ — † *acmú*; băn. *acúa*, *acnú*, *acru*, *acnuma*, *acruma* (WgJb. III, 312) || ir. *acmú*, *(a)cmó*; megl. *(a)cmó*.

Lat. *ECCUM-MODO*, devenit *ac(u)mó* și în pozițiune atonă *acmú*; de altă parte sub influența lui *quomodo*, în legături sintactice, accentul a trecut pe *-cu-*, și astfel a rezultat *acum* (comp. mai jos forma sardă). *Acú* se explică prin fonetică sintactică (*acum mî-a spus*) și poate încă prin influența lui *amú*. Formele din Bănat nu pot fi *eccum-nunc*, *eccere-nunc* (Hasdeu, 194, 233), ci o contopire sintactică din *acú* + *numa*, devenit *acnuma* (comp. vic. *nomadeso* „or ora“ < *noma* + *adeso*), prin disimilațiune *acruma*. și prin scurtare (după modelul lui *acú*) *acnú*, *acru*.

Friul. *(a)kumó*; sard log. *komo*.

Der.: † *acmuși*; *acusi*; *acusa* || dim. *acusiica* || ir. *(a)cmoife*; megl. *cmoifi* (cf. *aclofe*, s. *Acolo*).

ADĂPA, v. *apă*.

15. **ADĂPOST**, sb. n. „abri“ — *azăpost* (Frîncu-Candrea, Munții apus. 107), probabil prin influența lui *zăpodie*.

Lat. AD-APPOS(Ī)TUM [Candrea, Rom. XXXI, 296; Tiktin propune AD-DEPOSITUM].

Der.: *adăposti*, vr. și Mehedinți *adăposta* „abriter“; *adăposteaală*, † *adăpostitură* (Coresi; *adăpostură*, Gaster) „abri“.

ADĂSTA, v. *sta*.

16. **ADAUGE, ADĂUGI, ADĂUGA**, vb. „ajouter, accroître“ — vr. băn. pf. *adauș* || megl. *daŭk* (pf. *dauș*); ar. *adăvdzeare, adăvdzire, adăvgare* (pf. *adapșu*, part. *adaptu*).

Lat.: *ADAUGĒRE, -AUXI, -AUCTUM (= clas. ADAUGĒRE).

Vfr. *aoire*; prov. (numai part.) *azaut*.

Der.: *adaus*, † *adăușag* (Hasdeu, 259; Iorga, Doc. Callimachi I, 573, 575; II, 103), *adăugătură*, ar. *adivgitură* (Dalametra), *adăosătură*, † *adăosură* „addition, surcroît“; *adăugător*, adj. „qui s'ajoute“; † *adăosător*, sb. „qui ajoute, qui s'approprie une chose“ (Prav. Gov. 24^a; Lex. Mard.; Cantemir, Hron.).

ADEVĂR, v. *văr*.ADIA, v. *iie*.

17. **ADÎNC**, adj. „profond“; adv. „profondément“; sb. „profondeur, abîme“ || ar. (*a*) *dîncă*, adv.

Lat. ADUNCUS, -A, -UM „recourbé“; înțelesul romînesc se explică din cel latin: un lucru încovoiat înăuntru dă impresia de adîncime (comp. cu *r v u s* care pe lângă semnificațiunea de „courbé“ are și pe aceea de „profond“: *curva vallis*, Virgil). În privința trecerei lui *u* la *î*, v. Candrea, BSF. I, 28; trecerea aceasta s'a întîmplat întîi la formele în care *u* nu era accentuat (**aduncă* > *adîncă*).

Der.: dim. *adîncuț* || ar. (*a*) *dîncos* „profond“ || *adîncime* „profondeur“ || *adînci* „approfondir“; *adîncitor*, adj. sb. „qui approfondit“; *adîncitură* „creux, enfoncement“.

18. **ADÎNCA**, vb. „approfondir, enfoncer, creuser“ < ADUNCARE „courber en dedans“ || † *adîncat*, adj. „profond“ (întrebuințat mai des în locul formei obicinuite de azi *adînc*), adv. „profondément“, sb. „profondeur“; *adîncătură* „creux, enfoncement“.

ADORMI, v. *dormi*.ADUCE, v. *duce*.ADUNA, v. *un*.AFARĂ, v. *fără*.

19. **AFLA**, vb. „trouver, apprendre (une nouvelle)“; *a se afla* „se trouver, être, se porter, se comporter“ || ir. (*a*) *flă*; megl. *flari*; ar. *aflare*.

Lat. AFFLARE „souffler sur“, la pas. „être inspiré“; înțelesul romînesc și romanic e explicat de Schuchardt, Z. rom. Ph. XX, 535 (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 186) prin fazele intermediare: *m i h i a f f l a t u r* „l'inspiration, l'idée m'est communiquée“, din care: *a m e a f f l a t u r*, *a f f l a t u m h a b e o*.

Sprs. *aflar*; Cerignola *ak'k'á*, nap. *așare*, cal. *ah'h'are*, sic. *așari*; (sp. *hallar*); port. *achar*, peste tot „trou-ver“.

Der.: *aflat* „trouvaille, découverte“ (port. *achado*), comp. *din aflate* „par ouï-dire“; *aflător* (ar. ~), adj. sb. „qui trouve, qui se trouve quelque part“ (port. *achadouro*); *aflătură* „inventio“ (An. Car.; Dosoftei V. Sf. 125^b); comp. dalm. *aflatura*; cal. *ah'h'atura*) || Hasdeu, 444, dă din Bănat un sb. n. *aflat* cu înțelesul de „épilepsie“, este însă participiul verbului din expresiunea: *aflat de nevoie, de boală* || băn. *izăflă, zăflă*, cu prefixul sîrbesc *iz-*; forma *esafla* citată de Hasdeu, 456, e o redare falsă a formei precedente || megl. *priflari* „retrouver“.

AFUMA, v. *fum*.AFUNDA, v. *fund*.

20. **AGER**, adj. „vif, alerte, sagace“; adv. „vivement, avec agilité“.

Lat. AGĪLIS, -EM.

Rtr. Münst. *aisel* (Pallioppi).

Der.: *agerime*, † *agerie* (Cantemir, Ist. ier. 295) „vivacité, sagacité“ || *ageri* „rendre vif, sagace“.

21. **AGEST** (*agestru*), sb.n. „terre mêlée de pierres et de troncs d'arbres, charriée par l'eau et entravée dans sa marche; terrassement, grosse bûche“ (Hasdeu, 501; Mindrescu, Lit. pop. 239; Șez. II, 22).

Lat. AGGESTUS, -UM „action d'entasser, tas“, AGGESTUM „fortification“.

Der.: *agești, agestri* (Marian, Ins. 432) „entasser“.

22. **AGRU** (vr. băn.), sb.n. „champ cul-

tivé“ — *agru, agur, agor* „produs de la țere, r colte“ Mehedinți, Gorj || megl. ar. *agru*.

Lat. *AGER, AGRUM*.

Rtr. *er*; berg. *ager*; Lago Maggiore *egro*.

Der.: ar. *agriște* „p turage“.

23. **AGURA** (trans.), vb. „pr dire“.

Lat. * *AGURARE* (= clas. *AUGURARE*) [Densusianu, Rom. XXVIII, 60].

Vit. *agurare*; Rovigno, Pirano *agurar*; prov. *agurar*; sp. *agorar*; port. *agourar* (comp. ven. *ingurar*, mil. berg. crem. *ing r *; vfr. *bien-e r *).

24. **AGUST**, sb. m. „ao t“ — b n. *agost* (An. Car.);  n alte p rți și *gust, gustea, gustar* (Marian, S rb. I, 96), prin etimologie popular  și (cel din urm ) prin ad garea suf. *-ar* din alte nume de luni, *f urar, ciresar*.

Lat. *AGUSTUS, UM* (= clas. *AUGUSTUS*).

Alb. *gušt*; rtr. *avuost*; it. *agosto*; sard log. *austu*; fr. *ao t*; prov. cat. *agost*; sp. port. *agosto*.

Der.: *agustos* „sorte de raisin“ (Hasdeu, 540; comp. vfr. *aousteus* „moissonneur“).

25. **AI**, sb. m. „ail“ || ir. * l*; megl. ar. *al *.

Lat. *ALIVM*.

Alb. *aj*; vegl. *al*; rtr. *agl*; it. *aglio*; sard log. *azu*; fr. *ail*; prov. *alh*; cat. *all*; sp. *ajo*; port. *alho*.

Der.: dim. *aior* „euphorbia esula“, *ai(u)șor, ai(u)șoar * „*alliararia officinalis*“ (piac. *aj * „*aglio di serpe*“; mil. *aj * „*cipolla di serpe*“; parm. *aj l* „*aglio florido*“) || *ai , ai* „*appr ter   l'ail*“ (Lex. Bud.: An. Car.): *aite* (Lex. Bud.), (*h*)*aituri* (Hasdeu, 563; Sez. II, 24) „*g lee   l'ail*“ (comp. it. *agliata*, vfr. *aill e*; prov. *alhada*; cat. *allada*; sp. *ajada* „*sauce   l'ail*“).

26. **AICI** (*aice, aicea*), adv. „ici“.

Lat. *AD-HICCE*; forma aferesat  *ici* se explic    acelaș mod ca și *-coace, cice, colo* (v. *Acice, Acolo,  ncoa*).

27. **AIEPTA**¹, vb. „lancer, jeter; diriger, conduire, deviner“ (Lex. Bud.); *a se aiepta* „se vanter“ (Lex. Bud.).

Lat. *ADJECTARE*, devenit **aiectare* > *aieptare*.

Vfr. *se ajeter* „se jeter, se pr cipiter“.

Der.: *aiept* „arrogance“ (*m  iai cu aieptul*, Bibl. Tribunei, n-rul 7, p. 6); *aiept tor* „vantard“.— Cf. * niepta*.

28. **AIEPTA**², vb. „all cher“.

Lat. *ALL CTARE* „engager, inviter“.

It. *allettare*.

29. **AIUREA** (*aiure, aiuri*), adv. „ailleurs“ — *aire(a), aiurile(a), airile(a); aiurlea* (Sez. II, 209), *aiurlea* (Viciu, Glos. 15) || ir. (*a*)*l'ure*; megl. *l'urea*; ar. *al'urea*.

Lat. *ALIUBI* + *re* care se  ntilnește și  n alte formațiuni adverbiale rom nice (Meyer-L bke, Rom. Gr. II, 627).

Comp. vsp. *alubre*; port. *alhures*.

Der.: b n. *n iur a* „en vain“; ar. *nal'urea* „nulle part“ || *aiuri, aiura* „divaguer, d lirer“ ( nțelesul s'a desvoltat din expresiunile: *a vorbi  ntr' aiurea, a fi cu g ndul aiurea*); *aiureal , aiurit* „d lire, divagation“.

30. **Nic iri** (*nic irea, nic iuri, nic irilea*), adv. „nulle part“ — b n. *nic ur*, *nic or*, *nicheor*, *nicheior*; trans. maram. *nic ri* || megl. *nic l'urea* || < *NEC ALIUBI* + *re* (reducerea lui *iu* la *i*, ca și  n formele dialectale ale lui *aiurea*, s'a  ntimplat   pozițiunea aton  a cuvintului, comp. *inghiți* < **inghiuți*) || cf. port. *nenhures*.

31. **AJUNA**, vb. „je ner“ || ar. *așunare* „avoir faim“.

Lat. **AJUNARE*, rezultat din *EJUNARE* + *JAJUNARE*; paralelismul *jajunare* — *jejunare* a  nlesnit probabil nașterea formei **ajunare* alături de *isolatul ejunare*; p strarea lui *u* se explic  din formele accentuate pe tem  (v. *Baier*).

Alb. *ag noj*; vfr. *adjeuner*; sp. *ayunar* || rtr. (*ge*)*g ner*; it. *giunare*; fr. *je ner* < *JEJUNARE* || Fassa *ășun r*, Greden *ășun *; vgen. *ășun r*; Campobasso *jajonar*; sard camp. *ășunai* < *JAJUNARE*.

Der.: † *ajun* (sp. *ayuno*), *ajunat* „je ne“; *ajun* „veille“, primit. „jour de je ne qui pr c dait une f te“; † *ajun tor*, adj. sb. „qui je ne“.

32. **Așun** (ar.), adj. „affam “ < **AJUNUS, -A, -UM* (sp. *ayuno*; comp. rtr.

gün „sobre, vide“; fr. *à jeun* este probabil tot o formă adjectivală, **ajeun*, care a fost greșit despărțită) || ar. *a-ğuname*, *a-ğunatic*, *a-ğuneață* (Dalame-tra) „faim, jeâne“.

33. **AJUNGE**, vb. „rejoindre, arriver, atteindre, parvenir, devenir, suffire“ — † *a se ajunge* „s'entendre, contracter une chose avec quelqu'un“; vr. băn. pf. *ajunș* || megl. *jundziri* (pf. *junș*); ar. *a-ğundzire*, *a-ğundzeare* (pf. *a-ğumșu*, part. *a-ğumtu*, *a-ğum-su*).

Lat. **ADJUNGĒRE**, -**JUNXĪ**, -**JUNCTUM** „joindre, ajouter“.

Tir. *aržonđer* „rejoindre, suffire“, friul. *ažonži*; it. *aggiungere*; sard log. *ağğungere*; vfr. *ajoinde*; prov. *ajoiner*.

Der.: *ajuns*, ar. *a-ğumtă* „arrivée“; *ajungător*, adj. sb. „qui arrive“ (Cihac); *ajunsătură* (Cihac) „attention, accord“ || *deaajuns* „suffisant, suffisamment“ || *neaajuns* „ennui, mécontentement“; †*neaajungere* „indigence“ (Iorga, Doc. Callimachi I, 597).

34. **AJUTA**, vb. „aider“ || ir. (*a*)*žută*; megl. *jutari*; ar. *a-ğutare*.

Lat. **ADJUTARE**; păstrarea lui *u* se datorește formelor accentuate pe temă (v. *Baier*); comp. formele romanice care prezintă desvoltarea normală.

Rtr. *agüder*; vit. *aitare*; fr. *aider*; prov. *ajudar*, *aidar*; cat. *ajudar*, *aydar*; sp. *ayudar*; port. *ajudar*.

Der.: *ajutător*, adj. „qui aide“, †sb. „auxiliare“; †*ajutătorie* (Coresi) „aide“ || în componere cu *zău* înțilnim expresiunea *aștezău* „que Dieu vous aide, salut qu'on adresse aux femmes qui tissent“ (Hasdeu, 608; Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 7).

35. **Ajutor**, sb. n. „aide, secours“; adj. „qui aide“ || megl. *jutor*; ar. *a-ğutor* || <**ADJUTORIUM**> || vsp. *ayudoiro*, *aydoro* || †*ajutoare* (Dosofoței, Parim. II, 23), †*ajutorie* (și trans. băn., Cătană, Bal. 136) „aide“ || †*ajutorință* „aide; impôt“ (Hasdeu, 652; Iorga, Studii VI, 133; VII, 86; comp. *banii ajutorului*, Iorga, Doc. Callim. I, 428) || băn. *ajutornic* „auxiliator“ (An. Car.) || *ajutori*, *ajutora* „venir en aide“.

ĂL, v. *el*.

ALĂTURI, v. *lat.*

36. **ALB**, adj. „blanc“ || ir. *âb* „blanc“; megl. *alb*; ar. *albu* „blanc, heureux“.

Lat. **ALBUS**, -**A**, -**UM**; pentru înțelesul „heureux“, comp. *dies alba* „jour fortuné“ (dr. *zi albă*).

Vegl. *jualb*; rtr. *alb*; gen. *arbu*; sard *albu* (Stat. sass.); port. *alvo*.

Der.: *albul* (*zilei*), *alba* „aube“ (rtr. *alva*; it. sard *alba*; fr. *aube*; prov. cat. sp. *alba*; port. *alva*); *albul* (*ochilor*) „blanc de l'œil“ (comp. la Celsius *album oculi* și rtr. *alb del ögl*, port. *alvo de olho*); ar. *albu* „monnaie“; *albe* (ar. ~, Dalame-tra), pl. „habits blancs, linge“ (comp. la Ovid *alba* „vêtements blancs“; vfr. *aubes*); ar. *albile*, pl. „fées, Parques“; zool. *alb* „espèce de vermisseau“ (Hasdeu, 763) || *dalb* „blanc, resplendissant, gracieux“ || dim. *albior*, *dălbior*; *albișor*; zool. *albișor*, *albișoară*, *albiță* „cyprinus alburnus“, bot. *albiță* „alyssum calycinum“; *albeț*, *albuleț* (Cihac) și ca sb. „aubier“ (Hasdeu, 736); (*d*)*albuț*; *albi* (Jipescu, Opinc. 53); *albiu*; †*albiu* (Dosofoței); *albicios* (ar. ~); *alburiu* (*alburit* „blanchi“); bucov. *albinu*, *albineț* „blanchâtre, blond“, format după *gălbiniu*, *gălbineț* (*alb* și *galben* s'au influențat reciproc, v. acesta din urmă) || *alboi* (Tribuna 1890, 46), băn. *alboñ*; *alboate* „choses blanches“ (Gorovei, Cimil. 265); băn. zool. *alboñ* „cyprinus alburnus“ (Hasdeu, 759) || *albei* „blanc (en parl. des chiens), aux cheveux blancs, blond“ (Șez. II, 126), bot. *albei* „panicum dactylon“ || *albime*, †*albicuine* „blancheur“ || *albuș* (ar. ~) „blanc d'œuf, blanc de l'œil“ (comp. la Celsius *album ovi*, rtr. *alb d'öv*, sard log. *arbu* „chiara d'ovo“, fr. *aubin*); zool. *albușău* „sorte de poisson“ (Șez. V, 25); *albușos* (Polizu) „glaireux“ || zool. *albiță* „pontia brassicae“ (Marian, Ins. 258) || *albină* Vilcea: *se albineză de ziuă* „le jour commence à poindre“ (Marian, Ins. 180); cf. Muscel *albin* „mettre au jour, croître, se développer, être en convalescence“, *albineală* „croissance, convalescence“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 6).

37. **Albastru**, adj. „bleu“ — băn. *albastru* și *nălbastru* „sombre (en parlant du ciel couvert)“ || ar. *albastru* „bleu,

blanchâtre“ (Obedenaru) || < *ALBASTER, -TRA, -TRUM (comp. it. *biancastro*, fr. *blanchâtre*) || *albastre*, sb. pl. „habit bleu, spécialement habit bourgeois“ || dim. *albăstriu*; *albăstrui*; *albăstrior*; *albăstrel*; bot. *albăstrea*, *albăstriță* „centaurea cyanus“ || *albăstrime* „aspect bleu, azur (du ciel)“, fig. „gens habillés en bleu, bourgeois, nobles“ || *albăstri*, ar. *albīstruiri* (Dalametra) „rendre bleu“; *albăstreală* „bleu, substance pour teindre en bleu“.

38. **Albeață**, sb. f. „blancheur, taie sur l'œil“ || megl. *albeț*, *albeță* „blancheur, taie sur l'œil, blanc de l'œil“; ar. *albeață* „blancheur, fard, blanc d'œuf, taie sur l'œil“ || < *ALBĪTĪA, -AM (= clas. ALBĪTĪES); pentru semnificațiunea „taie sur l'œil“ comp. album in oculo la Celsius și Vegețiu || prov. *albeza*.

39. **Alboare**, sb. f. „blancheur, lumière“ (Sbiera, Pov. 91) < ALBOR, -OREM.

40. **Albumeală**, sb. f. bot. „gnaphalium leontopodium, leontopodium alpinum“ < ALBUMEN + -eală || (comp. it. *albume*; vfr. *aubun*).

41. **Albi**, vb. „blanchir, devenir blanc“ || megl. *albiri*; ar. *algire*, *algare* „blanchir, devenir blanc, être heureux, poindre (en parlant du jour)“ || < *ALBĪRE (= clas. ALBĪRE) || *albitor*, adj. „qui a la propriété de rendre blanc“; *albitoare*, *albitorie* (Cihac) „blanchisserie“; *albitură* „blanchissage, blanchissure“, *albituri*, pl. „linge“, ar. *algitură* „blanchissure, canutie“ || *albeală* „fard“ || *inălbi*, megl. *nalbiri* „blanchir, devenir blanc“; (*i*)*nălbeală* (Tocilescu, Mat. 67, 503) „fard“; (*i*)*nălbitor*, adj. „qui blanchit“; *nălbitor* (Coresi, Praxiu, 376) „blanchisseur“; *nălbitoare* (Zanne, Prov. IX, 127) „lavoir“.

42. **Sarbăd**, adj. „pâle“ — † *salbed* (Neagoe, Invăț. 118) || ar. *salbit*, *sarbit* || < EXALBĪDUS, -A, -UM „blanchâtre“; *albed*, dat de Budai-Deleanu (Hasdeu, 731), pare necunoscut || vit. *scialbedo*, sic. *șarvidu* || dim. *sărbezior* (Cihac) || *sărbezi*, *selbezi* (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 301) „devenir pâle“; *sărbezeală*, *sărbezie*, *sărbezime* (Cihac) „pâleur, fadeur“ || Nu trebuie confundat cu aceste

forme *sarbăd* „aigre, aigrelet (en parlant du lait), fade“, *a se sărbezi* „s'aigrir, devenir fade“, care derivă din alb. gheghic *ðarpət* „acido, acerbo“, *ðarb* „inacidirsi“, *ðarptue* „render acido“ (Jungg, Fialuur 163; cf. Christophorides, Lex. alb. 125-126); asemănarea de formă între un cuvânt și celălalt a adus o confundare a lor: *sarbăd* a fost schimbat în *sarbăd* sub influența formei de origine alb.

43. **ALBIE**, sb. f. „lit d'une rivière, auge, berceau“ — trans. bucov. *alvie* (Hasdeu, 739; Marian, Leg. 298).

Lat. ALBIA, -AM (= clas. ALVEUS, -UM).

Tir. *albi*, friul. *laip*; vic. *abio*; ver. *albio*, mant. cremon. mil. pav. mir. parm. *albi*, bresc. berg. *albe*, piem. piac. *arbi*, gen. *arđu*, bol. *eib*, ferr. *aib*, mod. *älbi*, regg. *elbi*, romagn. *ebi*; fr. *auge* < ALBIUS, -UM ȘI ALBIA, -AM.

Der.: dim. *albiuță* || *albios* „creux“ Dolj || *a se albiu* (Tiktin) „prendre la forme d'une auge“; *albiure* (Bobb) „action de creuser“.

Impr.: rut. альбія „Trog, Mulde“.

44. **Albioară**, sb. f. „petite auge“ < ALBIOLA, -AM (= clas. ALVEOLA), atestat în CGL.V, 340 || rtr. *arbuol*; ven. pad. *albol*, vic. *abiolo*, mant. parm. *albiöl*, berg. *abiöl*, com. mil. pav. *albiö*, romagn. *ibiöl*; vfr. *aujoel* „berceau“ < *ALBIOLUM.

45. **Albier**, sb. m. „fabricant d'objets en bois“ (Hasdeu, 744) < *ALBIARIUS, -UM (= ALVEARIUS, CGL. II, 432; III, 309).

46. **ALBINĂ**, sb. f. „abeille“; bot. „ophrys cornuta“ || ir. *albirę*; megl. *albină*; ar. *algină* „abeille, ruche“.

Lat. *ALBĪNA, -AM (comp. alvaria non alvina e la Caper, Gr. lat. VII, 107); înțelesul românesc se explică din acela al lui alvus, alvarium „ruche“.

Der.: dim. *albinea*; *albinuță*, *albinuță*, *albinușe*, *albinică*, *albinioară* (Marian, Ins. 190) || col. *albinărie*; *albinet*; *albinuș* (dat de Budai-Deleanu, v. Hasdeu, 752); ar. *alginame* || *albinar*, ar. *alginar* (Dalametra) „apiculteur“; *albinărie* „apiculture“; *albinărit* „apiculture, † împôt sur les abeilles“; zool. *albinărel* „merops apiaster“ (Marian

Ornit. I, 60) || *albină* (Marian, Ins. 179) „courir fébrilement“.

47. **ALEGE**, vb. „choisir, élire, discerner“; *a se alege* „résulter“ — vr. băn. pf. *aleș* || megl. *leşiri* (pf. *leş*); ar. *aleadzire*, *alidzeare* „choisir, discerner, lire“ (pf. *alepșu*, part. *aleptu*).

Lat. ALLĒGĒRE, *-LEXI, -LECTUM.

Vit. *allegere*.

Der.: *alegere* „trriage, choix, élection“; *ales*, ar. *aleptu* „distingué, d'élite“; *ales* „broché (t. tiss.)“; † *ales* „précisément“ (comp. expresiunea *mai ales*); *ales* „élu; choix; triage des brebis, fête qui accompagne cette opération“ (Hasdeu, 851); ar. *aleptu* „héros des contes qui correspond au *Făt-frumos* des contes dr.“; † *alegînd* „sur-tout; sauf“; *alegător*, adj. sb. „qui choisit, qui élit, électeur“; † *alesător* „personne préposée à la délimitation des terres“; *alesătură* „dessein d'une étoffe“; *alesătură*, *alegătură*, *alesură* (Costinescu) „séparation des cheveux en tresses“; † *alesătură*, *alegătură*; (Cihac) „élection, choix“ || ar. *prialeadziri* (Dalametra) „choisir long-temps“.

ALERGA, v. *larg*.

ALINA, **ALINTA**, v. *lin*.

ALMINTRELEA, v. *minte*.

ALOCURI, v. *loc*.

48. **ALT**, adj. pron. „autre, autrui“ || ir. *ât*; megl. *alt*; ar. *altu*.

Lat. ALTER, -TRA, -TRUM (= clas. ALTE-RA, -TERUM); căderea lui *r* se explică prin disimilațiune (comp. formele romanice de mai jos).

Vegl. *jualtro*; rtr. *oter*; it. *altro*, Lago Maggiore *alt*; sard log. *ateru*, sard gal. *altu*; fr. *autre*; prov. cat. *altre*, cat. Alghero *altu*; sp. *otro*; port. *outro*.

Der.: † *alalt*, megl. *lalt*, *lant*, ar. *a-lantu* (cu *n* prin disimilațiune, comp. mir. *antar*) și (*a*)*nantu* (prin asimilarea lui *l* cu *n*) = *ălalt* (prin asimilațiunea *ă-a > a-a*); *ălalalt*, *ăl(ă)lalt* (*ălălant*), megl. *lalant*, e rezultat dintr-o nouă recompunere cu *ăl* || *ăstalalt*, *ăst(ă)lalt* (*ăstălant*) = *ăst-alalt* || *cela-*

lalt, *celălalt* (*cel(ă)lant*), megl. *țelalant*, ar. *ațelălant* = *cel-ălalt* || *ceștalalt*, *ceșt(ă)lalt* (*ceștălant*) = *ceșt-ălalt* || *laolaltă* „ensemble“ e rezultat din expresiunea: *a pune una la alaltă*, din care s'a isolat *la alaltă*, de unde (prin intercalarea lui *u* între cei doi *a* în hiat) **laualaltă*, **lauălaltă*, *laolaltă*.

49. **ALTAR**, sb. n. „autel“ — bucov. *altare*, f. (Marian, Leg. 273) || ir. *altâr*; megl. *altar*.

Lat. ALTARIUM.

Alb. *țter* || rtr. *utër*; it. sard *altare*; fr. *autel*; prov. *autar*; (cat. sp. port. *altar*) < ALTARE.

Der.: dim. *altărel* (Pisone).

50. **ALȚARE** (ar.), vb. „élever“.

Lat. ALTIARE.

Rtr. *ozer*; it. *alzare*; fr. *hausser*; prov. cat. *alsar*; sp. *alzar*; port. *alçar*. Cf. *Inalt*.

ALUAT, v. *lua*.

51. **ALUNĂ**, sb. f. „noisette“ — trans. *alune*, pl. „pommes de terre“ (Viciu, Glos. 16). — **ALUN**, sb. m. „coudrier“ || ir. *alureș*, *alur*; megl. *lună*, *lun*; ar. (*a*)*lună*, (*a*)*lun*.

Lat. *ABELLONA, -AM (=ABELLANA) prin introducerea sufixului -ONA care se găsește în alte nume de orașe; cf. și ABELLINA; forma apare de obicei însoțită de *n ux*, dar este atestată și singulară.

Sav. și elv. *aloñe* < *ABELLONEA || it. *avellana*, *avellano*; vfr. *avelaine*; prov. *aulana*, *aulan*; cat. sp. *avellana*, sp. *avellano*; port. *avellan* < ABELLANUS, -A, -UM || fr. *aveline* < ABELLINA (cf. Nigra, Z. rom. Ph. XXVIII, 64).

Der.: dim. *aluniță*; *alunică*; *alunuță* (Șez. III, 63); *alunel*; *alunaș*; *alunuc* (Șez. III, 156, 158); *alunele*, pl. „achillea millefolium, carum bulbocastanum“ || *alunar* „coudraie (Bobb), vendeur de noisettes“ (comp. fr. *avelinier*; prov. *avelanier*; cat. *avellaner*; sp. *avellanero*; port. *avelleira*); zool. *alunar* „nucifraga caryocatactes“, *alunară* (*găinușe*) „bonasia cetulina“ (Marian, Ornit. II, 214, 407; comp. sav. *aloñer*, nprov. *avelanié* „casse-noix“) || col. *aluniș* (ar. ~); *alunet*; *alunat* (Țiplea, P. pop. 62); ar. *alunami* (Dalametra) ||

aluniu „de la couleur des noisettes“ || *aluniță, alunică, alunea, alunel* (Viciu, Glos. 16), cu înțelesul de „lentile, grain de beauté“, nu derivă de sigur din *alună*, ci trebuie să fie forme alterate din *luniță, lunică*; comp. sp. port. *lunár*, bulg. *luna, lunička* „envie, tache de rousseur, grain de beauté“.

ALUNECA, v. *lunca*.

ALUNGA, v. *lung*.

52. **AMĂGI**, vb. „séduire, tromper.“

Lat. ***AMMAGIRE**, din gr. μαγέω; cuvântul grecesc a intrat de vreme în lat. balc., cum arată trecerea lui *g* la *ğ*.

Comp. sic. *ammagari*, sard log. *amajare* „ensorceler“.

Der.: *amăgire* „séduction, illusion“; *amăgitor*, adj. sb. „séduteur, trompeur“; zool. *amăgitoare* „lanius excubitor“ (Hasdeu, 1013); † *amăgitoarese* (Cantemir), adj. „trompeur“; *amăgitoarește* (Pisone) „d'une manière trompeuse“; *amăgitură, amăgeală* „tromperie, ruse“; † *amăgelnic* (Cantemir) „trompeur“ || † *amăgeu* „séduteur, charlatan“ || *desamăgi* „désillusionner“; *desamăgire* „désillusion“.

53. **AMAR**, adj. „amer“; adv. „amèremment, péniblement“; sb. „amertume, peine“; interj. „hélas!“ || ir. *amâr*; ar. *amar*.

Lat. **AMARUS**, -A, -UM.

It. *amaro*; fr. *amer*; prov. cat. *amar*.

Der.: dim. *amărel* (comp. nprov. *amarello* „ibéride amère“); *amăriu*; *amărăcios*; *amăruș*; bot. *amăruță* (nprov. *marouso* „anthemis cotula“) și *amărăluță* „cicendia filiformis“; bot. *amăruș* „viburnum opulus“ (Hasdeu, 1036, dă aceeaș formă ca adj. dim., dar nu pare cunoscută) || *amăroi* (Tribuna 1890, 46; vit. *amarogno*) || megl. *măros* „amer“ (prov. *amaros*) || *amarnic*, adj. „vif, véhément, méchant“, adv. „impétueusement, vivement“; *amărnicie* (Cihac) „véhémence, impétuosité“ || *amărime* „amertume, † peine, souffrance“ (Cantemir, Hron.) || ar. *amirami* (Dalametra) „amertume, tristesse“.

Impr.: rut. *гамарниї* „sich härmend, kummervoll, trübselig“.

54. **Amăreață**, sb. f. „amertume“ || ar. *amăreață* „amertume, affliction“ || < **AMARITIA**, -AM, CGL. II, 407 (= clas. **AMARITIES**) || friul. *amareze*; it. *amarrezza*; prov. *amareza*.

55. **Amări**, vb. „rendre amer, affliger“ || megl. *mărari*; ar. *amărire, amărare* || < ***AMARIRE, AMARARE** || vit. *amarire*; vfr. *amerir* || *amărit* (ar. ~) „rendu amer, affligé, malheureux, faible“; adv. „amèremment, tristement“; *amăritor*, adj. sb. „qui rend amer, qui irrite“; † *amăritură* (Dosoștei) „peine“ *amărăciune*, megl. *mărăcuni* „amertume, peine“ || *amăreală* „amertume“, bot. „polygala vulgaris“.

56. **AMENINȚA**, vb. „menacer“—*amenința, amelința*.

Lat. ***AMMINACIARE** < **MINACIAE**; prin epentesa timpurie a lui *n* s'a născut forma **amenințare*, de unde, prin analogia verbelor în -*ințare*, *amenințare*; formele dialectale se explică prin disimilațiune.

Nap. *ammennaçcare*, sic. *amminnazzari* (comp. sard camp. *amelezai*); prov. cat. *amenassar*; sp. *amenazar*; port. *ameçar* || rtr. *mannatschar*; it. *minacciare*; sard log. *minattare*; fr. *menacer*; prov. cat. *menassar* < ***MINACIARE**.

Der.: *amenințare* „menace“; *amenințător*, adj. sb. „qui menace“; *amenințătură* „menace“.

AMESTECA, v. *mește*.

AMIAZI, v. *miez*.

AMÎNDOI, v. *doi*.

AMINTI, v. *minte*.

AMNAR, v. *mină*.

AMORȚI, v. *muri*.

57. **AMU**, adv. „maintenant—† donc, déjà“ — Oșani *amuia* || ir. *amú*; megl. *mó*; ar. *amó, amú* (Dalametra).

Lat. **AD-MODO**; *u* final se explică sau prin influența lui *acmu* sau din pozițiunea atonă a cuvântului.

Vgl. *jamo*; rtr. *amó*; berg. lomb. *amó*, sic. *ammú*; sard camp. *immoi*, toate cu înțelesul de „encore“.

Der.: *amuși* „à l'instant“ || megl. *moți* (cu *-ți* analogic; cf. ar. *aclofe*, s. *Acolo*).

58. **AN**, sb. m. „an, année“; adv. „l'année passée“ — † *anni* (Ps. Sch. 30, 11; 77, 33; 154, 9) || ir. *ân*; megl. ar. *an*.

Lat. **ANNUS, -UM**; forma de abl. *anno* din care derivă adv. romînesc era întrebuintată deja în latină cu înțelesul de „l'année dernière“.

Vegl. *jan*; rtr. *an*; it. *anno* (tosc. *anno* „l'anno prossimamente passato“ Fanfani); sard. *annu*; fr. prov. *an*; cat. *any*; sp. *año*; port. *anno*.

Der.: dim. *anișor*; *anuț* (Țiplea, P. pop. 6) || *mulțumi* „remercier, contenter“ < *mulți ani*, întrebuintat ca salutare, urare (cf. bulg. *za mnogo godini*), și devenit pe urmă *mulțan*, *mulțam* (care se aude încă în Transilvania); din acesta s'a derivat forma verbală *mulțami*, prin asimilațiune *mulțumi* (comp. și formula de mulțumire port. *viva multos annos*); *mulțumire* „remerciment, satisfaction“; *mulțumită* „remerciment; grâce (à)“; *mulțumitor*, adj. sb. „reconnaissant, satisfaisant“; *nemulțumi* „mécontenter“; *nemulțumire* „mécontentement, ingratitude“; *nemulțumit*, adj. sb. „mécontent“; *nemulțumitor*, adj. sb. „ingrat“ || *estan* (ar. ~) „cette année“.

59. **Noatin** (*noaten*), adj. sb. „d'un an (agneau, poulain)“ || ir. *notir*; megl. ar. *noatin* || < **ANNOTINUS, -A, -UM** || dim. *notșinel* (Viciu, Glos. 19); *notior* (Tocilescu, Mat. 1267) || băn. *notșinar*, ar. *nutinar* „gardeur des agneaux d'un an“. — Impr.: ung. *nótin* (Szinyei).

60. **APĂ**, sb. f. „eau, rivière“; *ape*, pl. „reflets d'une étoffe ou d'un métal“ || ir. *âpe*; megl. *apu*, *apă* (Nînta); ar. *apă*.

Lat. **AQUA, -AM**.

Rtr. *ova*; it. *acqua*; sard log. *abba*; fr. *eau*; prov. *aiga*; cat. *aigua*; sp. port. *agua*.

Der.: dim. *ap(u)șoară* (ar. ~, Dalametra) || *apar* „porteur d'eau, † marin“ (Cantemir; comp. *aquarius*) || col. *apărie*, mold. *apăraie*; † *apări*, pl. (Dosoftei) || *apos* „aqueux“ (comp. *aquosus*; vîr. *evos*); † *apoasa* (Dosoftei) „océan“.

61. **Apătat**, adj. „trempé d'eau“; forma aceasta trebue să derive din-

tr'un verb dispărut azi * *apăta* < ***AQUATARE** (comp. *aquatus* „aqueux, délayé“); prezența lui *p* (*aquatare* ar fi dat **acătare*) se explică sau prin generalizarea formei cu accentul pe *a* (*aquato* > **apat*) sau prin influența lui *apă* || *apătos*, ar. *apitos* (Dalametra) „aqueux“; *apătoșa* „remplir d'eau, devenir aqueux“.

62. **Adăpa**, vb. „abreuver, arroser“ || ir. (*a*)*dapă*; megl. *dăpari*; ar. *adăpare* || < **ADARE** || friul. *adagá*; it. *adacquare*; sard log. *abbare*; prov. *azaigar*; sp. *adaguar* || *adăpat* „abreusement“ (comp. nprov. *aseigado* „irrigation“); *adăpător*, adj. sb. „qui abreuve“; *adăpătoare* „abreuvoir“ (comp. sard log. *abbadorzu*, nprov. *aseigadouiro* „arrosoir“); *adăpătură* „abreusement“ (Cantemir, Hron.; An. Car.; Polizu), ar. *adipitură* (Dalametra) „arrosage“ (it. *adacquatura*; sard log. *abbadura*, nprov. *aseigaduro* „arrosage“).

63. **APĂRA**, vb. „défendre, protéger“ — vr. trans. (Viciu, Glos. 16) „prohiber, retenir“ || ir. (*a*)*pară*; ar. *apărare*.

Lat. **APPARARE** „préparer, disposer“.

Friul. abruzz. *apará*; nap. *aparare*; nprov. *apará*; port. *aparar*. În celelalte limbi romanice, verbul are înțelesul de „préparer, orner, offrir, enseigner“: it. sard *apparare*; vîr. *aparar*; sp. *aparar*; înțelesul romînesc se regăsește în forma simplă sau în compusele cu *im-*: it. *parare*; fr. *parer*; prov. *emparar*; cat. sp. port. *amparar*.

Der.: *apărare*, *apărat* „défense“, † *apărat* „reproche“; trans. *apărat* „pacage réservé, bois en défens“ (comp. nprov. *aparant*, adj. „dont l'entrée est prohibée aux bestiaux, en parlant des pacages“); *apărător*, ar. *apiritor* (Dalametra), adj. sb. „qui défend, qui protège“; *apărătoare* „rempart, éventail, chasse-mouches“, bot. „clinopodium vulgare“; *apărătură*, ar. *apiritură* (Dalametra) „défense, protection, † empêchement, fortification“, mold. „bois en défens“ || *apărămînt* (Lex. Bud.) „protection, abri“ || *neapărat* „inévitabile“, adv. „absolument, † sans empêchement, incessamment“ (Cod. Vor.).

APĂSA, v. *păsa*.

64. **APIRIRE**, vb. ar., megl. *apiriri* „poindre (en parl. du jour), se lever de bonne heure“.

Lat. **APERIRE**; comp. la Cicero: *stella se aperit* „l'étoile paraît“; la Celsius: *soli aperienti*.

Vegl. *apjar*; rtr. *avrir*; it. *aprire* (vit. „sorgere, detto del giorno“); sard log. *abberrere*; prov. sp. port. *abrir*.

Der.: ar. *apirită* „pointe du jour“.

APLECA, v. *pleca*.

APOI, v. *poi*.

APRINDE, v. *prinde*.

65. **APROAPE**, adv. „près, presque“ || ir. (*a*)*prope*; megl. *proapi*; ar. *aproape(a)*.

Lat. **AD-PROPE** (Arch. lat. Lex. V, 362).

Friul. *apruv*; vit. *apruovo*, bellun. *apruo* (Arch. gl. XVI, 287), cremon. com. *aprof*, bresc. mil. *apröf*, piem. piac. *apröv*; sard log. *approbe*; vfr. *apruef*; prov. *aprop*; cat. *aprob*.

Der.: *aproapele*, *deaproapele* „le proche, le prochain“.

66. **Apropia**, vb. „approcher“ || megl. *pruk'ari*; ar. *apruk'are* „approcher; rejoindre quelqu'un“ (Dalametra) || < **APPROPIARE** || sard log. *approbiare*; fr. *approcher*; prov. cat. *apropiar* || *apropiere* „proximité“, † *apropiat*, sb. m. „proche, prochain“, sb. n. „approche“; † *apropietor*, adj. sb. „qui s'approche“ || *apropime* „proximité“ || *apropias* (Cihac), sb. m. „prochain“ || *apropielnic* (Cihac), *apropietnic* (Polizu) „accessible, affable“.

APUNE, v. *pune*.

67. **ARA**, vb. „labourer“ || ir. *arâ*; megl. *rari*; ar. *arare*.

Lat. **ARARE**.

Rtr. *arer*; it. sard log. *arare*; vfr. și fr. dial. *arer*; prov. sp. port. *arar*.

Der.: *arărit* (Polizu) „impôt sur le blé“.

68. **Arat**¹, sb. n. „labour, labourage“ < **ABATUS**, -UM || vfr. și fr. dial. *aré*; nprov. sp. port. *arado*.

69. **Arat**² (ar.), sb. n. „charrue“ < **ARATRUM**, r căzut prin disimilațiune; trebuie să admitem deja în latina vulgară o formă disimilată cum arată gen. *ao* (Parodi, Arch. gl. XVI, 360); forma dr. *aratru*, dată de Bobb, e necunoscută || rtr. *areder*; it. *arato*; sard log. *aradu*; vfr. și fr. dial. *arere*; prov. *araire*; cat. *aradre*; sp. port. *arado* (cf. Förster, Z. rom. Ph. XXVIII, 1).

70. **Arător**, adj. „de labour, labourable“; sb. m. „laboureur“ < **ARATORIUS**, -A, -UM || vit. *aratoio*; vport. *aradoira* „jour consacré au labourage“.

71. **Arătură**, sb. f. „labourage: champ labouré“ < **ARATURA**, -AM || rtr. *aradūra*; it. *aratura*; vfr. *areüre*; sp. port. *aradura*.

72. **Adărare**, vb. ar., megl. *dărari* „faire travailler, apprêter, orner, bâtir“ < **ADARARE** [Pușcariu, Conv. lit. XXXVIII, 45]; pentru înțeles, comp. germ. *bauen* „bâtir, labourer la terre“; o urmă din semnificațiunea mai veche pare a se fi păstrat în expresiunea ar. *adară grădina* „il cultive le jardin“ || megl. *pridărari*, ar. *preadrari* (Dalametra) „refaire, rebâtir“.

73. **ARAMĂ**, sb. f. „cuivre“ — vr. băn. *arame* || ar. *aramă*.

Lat. ***ARAMEN**, rezultat prin asimilațiune din **ÆRAMEN**.

Rtr. *aram*; it. *rame*; sard log. *ramine*; fr. *airain*; prov. cat. *aram*; sp. *alambre*; port. *arame*.

Der.: dim. † *arămioară* „monnaie de cuivre“ (Hasdeu, 1451); *arămuță* (Bobb) „raudusculum“ || *arămar*, chaudronnier“ (port. *arameiro*): *arămărie* „objets en cuivre, chaudronnerie“ (it. *rameria*) || *arămeasă* „mesure de vin d'environ un demi-litre“ (Damé) || *arămiu* „cuivré“; *arămie* „grand chaudron de cuivre“ (Hasdeu, 1468) || *arămos* (Bobb) „cuivré“ (nprov. *aramous*) || *arămi*, *arămă* „cuivrer“ (Hasdeu, 1468).

74. **ARBURE** (*arbor*, *arbur*), sb. m. „arbre“ || ir. *ârbur(e)*; megl. *arburî*; ar. *arbure* „chêne“.

Lat. **ARBOR**, -OREM.

Vegl. *juarbul*; rtr. *alber*; it. *albero*; sard log. *arbure*; fr. prov. cat. *arbre*; sp. *árbol*; port. *arvore*.

Der.: dim. *arburaș*; *arburel*; ar. *arburic* (Dalametra; sp. *arbolico*).

75. **Arburet**, sb. n. col. || ar. *arburet* „forêt de chênes” || < ARBORETUM || it. *albereto*; sard *arburedu*; vfr. *arbroi*; sp. *arboleda*; port. *arvoreda*.

76. **ARC**, sb. n. „arc” || megl. *arc*; ar. *arcu*.

Lat. ARCUS, -UM.

Alb. *ark*; rtr. *arch*; it. *arco*; sard *arcu*; fr. prov. *arc*; cat. *arch*; sp. port. *arco*.

Der.: dim. *arcuș* „archet”; *arcușor*; *arcuț*; *arcușel* (Cihac); *arculeț* || *arcaș*; „archer” || *arcos* „arque” || *arcui* „arquer”; *arcitură* (Cihac) „courbure”.

Impr.: rut. sîrb. аркыш.

77. † **Arcar**, sb. m. (Muste; Iorga, Studii VII, 105) „fabricant d'arcs” < ARCUARIUS, -A, -UM || fr. *archer*; prov. *arquier*; cat. *arquer*; sp. *arquero*; port. *archeiro*.

78. **ARDE**, vb. „brûler” — vr. băn. pf. *arș* || ir. *ârde*; megl. *ardiri* (pf. *arș*); ar. *ardire* (pf. *arșu*).

Lat. *ARDĒRE, ARSĪ, ARSUM (= clas. ARDĒRE).

Vegl. *ardar*; rtr. *arder*; it. sard log. *ardere*; fr. prov. *ardre*; cat. sp. port. *arder* || vfr. *ardoir* < ARDĒRE.

Der.: *ars* „combustion, feu”, † *arse*, pl. „holocauste”; trans. băn. *ars* „promptement” („in momento, confestim” An. Car.; comp. it. *tosto*, fr. *tôt*); trans. cu *arsa* „en gros” (Hasdeu, 1735); *arșător* „brûlant”; *arsătură* (Polizu) „brûlure” (vfr. *arseüre*) || *arzos* „ardent” || *arzurii* (Lex. Mard.), *arzuliu* „chaleureux” || *arzoii* (Odobescu, Scrieri I, 65), *arsoi* (Polizu) „ardent”; Muscel, trans. *arzoii* „sorte de polenta au lait” (Hasdeu, 1536; Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 7) || *ardei* „piment”; dim. *ardeiaș*; *ardeia* „pimenter” || trans. *ard'iște* „forêt brûlée” (Hasdeu, 1748) || băn. *arsoare* „chaleur excessive”.

Impr.: ung. *árdéj* (Szinnyei).

79. **Arsurá**, sb. f. „brûlure” < ARSURA, -AM || rtr. *arsúra*; it. *arsura*; sard camp. *assura*; prov. cat. *arsura*.

80. **Arsiță**, sb. f. „chaleur excessive”, mold. băn. „lieu exposé au soleil, co-teau, clairière” (Hasdeu, 1747; Șez. II, 22); trans. zool. „cousin, moustique” (Marian, Ins. 308) < *ARSICIA, -AM || vit. *arsiccia* „bruciatura di sterpi per ingrasso”; it. *arsiccio*.

81. **ARETE**, sb. m. „bélier” — trans. *aret* || ir. *arete*, *aret*; megl. *reți*; ar. *areati*, adj.: *birbec areati*, *cal areati* (Dalametra).

Lat. ARIES, *ARĒTEM (clas. ARIETEM). Monferr. *arei*, gen. *aeo*; fr. dial. *arei*; prov. *aret*.

Der.: băn. *arețar* „gardeur de béliers” (comp. *arietarius*).

Impr.: rut. apetiň „Widder”.

82. **ARGINT**, sb. n. „argint”; *arginți*, pl. m. „monnaie” || ir. *arșint*; megl. *arzinl*, *rășint*.

Lat. ARGENTUM.

Alb. *arșint*; rtr. *argient*; it. *argento*; sard log. *argentu*; fr. *argent*; prov. *argen*; cat. *argent*; sp. port. *argento*.

Der.: dim. *argințel*; *argintuț*; bot. *argințică* „dryas octopetala”; bot. *argintică* și *argintariță* (Hasdeu 1615) „potentilla anserina” || *argintiu* „argentin” || *arginta* (it. *argentare*; sard log. *argentare*; fr. *argenter*), *arginti*, *arginți*, *argintui* „argenter”; *argintuitor* (Polizu) „argenteur”.

83. **Argintar**, sb. m. „argenteur, orfèvre” || megl. *arșintar*, *rășintar* || < ARGENTARIUS, -UM || it. *argentaio*; fr. *argentier*; prov. *argentari*; cat. *argenter* || *argintărie* „argenterie” (rtr. *arginteria*; fr. *argenterie*; prov. cat. *argentaria*; sp. *argentería*).

84. **Argintos**, adj. „contenant de l'argent” < ARGENTOSUS, -A, -UM || nprov. *argentous*; fr. *argenteux*; cat. *argentós*; sp. *argentoso*.

85. **ARICI**, sb. m. „hérisson; herpès, verrue; maladie des chevaux, javart; maladie des plantes, rouille; bot. „echinops sphaerocephalus” || megl. *arić* „hérisson”, *rić* „bogue, hérisson, enveloppe épineuse de la châtaigne”; ar. *arić* „hérisson; verrue”.

Lat. ERICIUS, -UM, cu schimbare de terminațiune neexplicată încă.

Alb. *irik'*; rtr. *rizza*; it. *riccio*; sard log. *erittu*; prov. *aritz*; pentru înțelesul „javart“, comp. it. *ricciuoli*, *rizzuoli*, parm. *rizzòj*, piac. *rizzò* „mattia che attacca i piedi del cavallo“.

Der.: *aricioaică*, băn. *arišoane* „hérisson femelle“ || dim. *aricel* || *a se arici* „se hérisser; attraper le javart“; † *aricit* (Dosoftei, V. Sf. 267; 316^b) „treillissé“; *aricitură*, *ariceală* „javart“.

86. **ARIE**, sb. f. „aire, grange“ — vr. trans. *are*.

Lat. *AREA*, -AM.

Rtr. *era*; it. *aja*; fr. *aire*; prov. *eira*; cat. sp. *era*; port. *eira*.

87. **ARINĂ** (vr. trans.), sb. f. „sable“ || ar. *arină*.

Lat. *ARENA*, -AM.

Alb. *rare*; it. *rena*; sard *arena*; vfr. *areine*; fr. dial. *aré*; prov. cat. sp. *arena*; port. *areia*.

Der.: *arină* (Lex. Bud.) „sablonner“ (it. sard *arenare*); *a se arini* (Viciu, Glos. 16) „se remplir de sable“ || *ariniș* (C. Negruzzi) „désert“.

88. **Arinos**, adj. „sablonneux“ || ar. *arinos* || < *ARENOSUS*, -A, -UM || it. *renoso*: sard *arenosu*; prov. cat. *arenós*; sp. *arenoso*; port. *areoso*.

89. **ARM**, sb. n. „cuisse, gigot, flanc (d'un cheval)“ — *armi*, m. pl. „bras“ Mehedinți; formele *armur*, *armure*, cum se aud în unele părți, sint refăcute după pl. *armuri* || ar. *armu*.

Lat. *ARMUS*, -UM.

Cors. *erme*; sard log. *armu*; fr. *ars*.

Der.: *armurar*, *armurare*, *armurariță* „maladie bovine, épaulure“; bot. *armurar*, *armurare* „silybum marianum“.

Impr.: ung. *armurár* (Szinyeyi).

90. **ARMĂ**, sb. f. „arme“ || ir. *ârme*; ar. *armă*.

Lat. *ARMA*.

Alb. *armæ*; vegl. *jarma*; rtr. it. sard *arma*; fr. *arme*; prov. *armas*; sp. port. *arma*.

Der.: dim. *armioară* (Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 16) || *armaș* „prévôt, gendarme“, dial. *armaș* „jeu enfantin“; *armaș*, adj.: *vin armaș* „sorte de vin“; dim. † *armășel* || † *armășesc* „concernant la prévôté“ || † *armăște* „pré-

vôté; vexation“ || *armăși* „élever au rang de prévôt; vexer“ || col. † *armărie* (Cantemir, Div. lum. 223; port. *armaria*).

Impr.: ung. *ármás* (Szinyeyi).

91. **Arma**, vb. „armer“ || ir. *armă* || < *ARMARE* || rtr. *armer*; it. sard *armare*; fr. *armer*; prov. cat. sp. port. *armar* || *înarma*, *întrarma* „armer“; † *întrarmătură* (Cantemir, 236) „armement“.

92. **Armătură**, sb. f. „armement, armure“ < *ARMATURA*, -AM || rtr. *armadūra*; it. *armatura*; sard *armadura*; fr. *armure*; prov. cat. sp. port. *armadura*.

93. **ARMĂȘAR**, sb. m. „étalon“ — Mehedinți *armăcsar*, probabil o contaminare din *armăsar* și *armig* (*armic*), cu acelaș înțeles, care se aude în Bănat și Munții apuseni, și a căruia origine e necunoscută; *harmăsar* „partie de la charrue“ (Viciu, Glos. 49); adj. în unele părți: *cal armăsar* (Hasdeu, 1691).

Lat. *ADMISSARIUS*, -UM; pentru trecearea lui D la R, neexplicată încă, cf. *ARMESSARIUS* în Lex Salica.

Sard log. *ammessarzu* || alb. *harmășuar* < **ARMISSORIUS*.

Der.: dim. *armășăraș*; *armășărel* (Hasdeu, 1691); *armășăruș* (Odobescu, Scrieri I, 132).

Impr.: rut. *rapmacáp* „Hengst“.

ARUNCA, v. *runc*.

AȘA, v. *și*.

94. **AȘCHIE**, sb. f. „éclat de bois“ — Serbia, Mehedinți, băn. *iașchie*, *ieșchie* || megl. *ieșli*.

Lat. *ASCLA*, -AM, la M. Empiricus, 306, 21 (= clas. *ASSULA*, *ASTULA*).

Alb. *ašk'e*; sard log. *așa*; prov. cat. *ascla*; port. *acha* (comp. vegl. *jaska*; nap. *aška*, cal. sic. *aska*).

Der.: dim. *așchiuță*; băn. trans. *așchiță*; *așchioară* (Voronca, Dat. cred. 541); *ieșculiță* (Corcea, Bal. 127) || *așchiá*, *așchií* „fendre“ (Hasdeu, 1983); ar. (numai part.) *așcl'at* (sic. *ask'ari*; prov. cat. *asclar*).

95. **ASCULTA**, vb. „écouter, obéir“ || mgl. *scultari*; ir. (*a*) *scutá*; ar. *ascultare*.

Lat. ASCULTARE (= clas. AUSCULTARE).
Rtr. *ascolter*; it. *ascoltare* (vit. *scoltare*); sard log. *askultare, iskultare*; fr. *écouter* (vfr. *ascolter*); prov. cat. *ascoltar (escoltar)*; sp. *escuchar* (vsp. *ascuchar*); port. *escutar*.

Der.: *ascultare* „obéissance“; *ascultător* (ar. ~), adj. sb. „qui écoute, soumis, auditeur“; † *ascultătură* (Coresi; An. Car.) „obéissance“ || † *ascultămint* (Cod. Vor.) „obéissance“ (it. *ascoltamento*; sard log. *iskultamentu*) || *ascultăciune* (la Budai-Deleanu, ap. Hasdeu, 1812; comp. *auscultatio*) „obéissance“ || *ascultareș* (la Budai-Deleanu, ap. Hasdeu, 1816), || † *ascultoii* „attentii, soumis“.

96. **Ascultat**, sb. n. „action d'écouter“ < ASCULTATUS, -UM (= clas. AUSCULTATUS, -UM).

97. **ASCUNDE**, vb. „cacher“ — vr. băn. pf. *ascunș* || ir. (a) *scunde*; megl. *scundiri* (pf. *scunș*, part. *scunt*); ar. *ascundire* (pf. *ascunșu*, part. *ascumtu*).

Lat. ABSCONDĒRE, -ONSĪ (Caper., Gr. lat. VII, 94), -ONSUM; *n* dinaintea lui *s* la pf. și part. a fost reintrodus dela celelalte forme: *absconsi* ar fi dat * *ascoși*.

Vegl. *askondro*; Greden *skuender* (în eng. numai în forma: *ad ascus* „en cachette“); it. *nascondere*; vfr. *ascondre (escondre)*; prov. *ascondre (escondre)*; sp. port. *esconder* (vsp. vport. *asconder*).

Der.: *ascuns, ascunsă* „cache, secret, mystère“ (comp. *absconsus, -um*); *pe ascuns, în ascuns*, „en cachette“, *de-a ascunsele* „colin-mailard“; ar. *ascumtă, ascumtalui, ascumtișalui* „en cachette“ || ar. *ascunsură, ascunzătură* (Cihac) „cache, action de cacher“ || *ascunzător*, adj. sb. „celui qui cache“; *ascunzătoare* „cachette“ || ar. *ascumtos* „caché“; megl. *scunșos* „en cachette“ || *ascunziș*, ar. *ascunfiș* „cachette“.

98. **Ascunsoare**, sb. f. (Biblia 1688; Lex. Mard.) „cachette“ < * ABSCONSORIA, -AM (comp. *absconsorium* „latibulum“ CGL. 467, 507).

99. **ASCUȚI**, vb. „aiguiser“ || megl. (numai part.) *scuțot*.

Lat. * EXACUTIRE < EXACUTUS; între

forma latină și cea românească trebuie să admitem fasa * *asăcuți* (prin trecerea lui *x* la *s* în silabă atonă și a lui *e* inițial la *a* dinaintea unei consoane simple; Candrea, Conson. xx).

Der.: *ascuțit* „action d'aiguiser“; *ascuțit* „tranchant“; *ascuțitor*, adj. sb. „qui aiguise“; *ascuțitoare* „aiguisoir“; *ascuțitură* „aiguisement“ (Cantemir); „tranchant, fil“ (Zanne, Prov. II, 281), † *ascuțitură (de deal)* „somet d'une colline“ (Iorga, Doc. Callimachi I, 527) || *ascuțeală* (Lex. Bud.) „aiguisement“ || *ascuțime* „acuité, perspicacité“ || *ascuțiș* „tranchant“.

ASEMĂNA, ASEMENEA, v. *seamăn*.

AȘEZA, v. *ședea*.

100. **ASIN**, sb. m. „âne“ — **ASINĂ**, sb. f. „ânesse“ — † *asîn* || ir. *âsir, âsire*.

Lat. ASĪNUS, -UM; ASĪNA, -AM.

Rtr. *esan, esna*; it. *asino, asina*; sard log. *ainu*; fr. *âne*; prov. *asne*; cat. *ase*; sp. port. *asno, asna*.

Der.: dim. † *asinaș; asinel* (Hasdeu, 1863; Bobb); it. *asinello*; sard log. *aineddu*.

ASMUȚA, v. *muța*.

101. **ASPRU**, adj. „âpre, dur, sévère“; adv. „âprement“ — † sb. n. „âpreté“.

Lat. ASPER, ASPRA, ASPRUM, Thes. gl. (= clas. ASPERA, ASPERUM).

Alb. *âpɛrɛ*; rtr. *asper*; it. *aspro*; sard *aspru*; fr. *âpre*; prov. cat. *aspre*; sp. *âsp(ero)*.

Der.: dim. *asprișor*; bot. *asprișoară* „galium aparine“; *asprui* (it. *asprigno*); *asproi* (Tribuna 1890, 46) || *aspri* „rendre âpre“, *a se aspri* (Cihac) „brusquer“ || *aspreală* „âpreté, rudesse, sévérité“ || *aspritor* (Cihac), adj. sb. „qui rend âpre“ || *înăsprî* „rendre âpre“ (rtr. *inasprî*; it. sard log. *inasprîre*; vfr. cat. *enasprîre*).

102. **ĂST** (*ast, ăsta*), **ASTĂ** (*asta*), pron. adj. „ce, cette, celui-ci, celle-ci“; gen.-dat. sg. *ăstui(a), ăstei(a)*; nom.-ac. pl. *ăști(a), aste(a)*; gen.-dat. pl. *ăstor(a) — hăst(a), hastă (hasta)*, pl. *hăști(a), haste(a)* și *heste(a)*; *est(a)* și *ist(a)*, *eastă (eastă)*, pl. *ești(a)* și *iști(a)*,

este(a); *aăst(a)* și *aest(a)* *aist(a)*, *aiastă* (*aiasta*), pl. *aăști(a)* și *aești(a)* *aiști(a)*, *aeste(a)*; *ahăst(a)*, *ahastă* (*ahasta*), pl. *ahăști(a)*, *aheste(a)* || ir. (*a*)*ist(a)*; ar. *ist*; *aestu* și *aistu*, *aestă* și *aistă*, gen.-dat. sg. *aistui(a)* și *aiștui(a)*, *a-istei* și *aiștei*, pl. *uești* și *aiști*, *aeste* și *aiste*, gen.-dat. *aistor* și *aiștor*.

Lat. **ISTUS*, -A, -UM (= clas. *ISTE*, -A, -UD), gen. **ISTUIUS*, dat. **ISTUI* (cf. Densușianu, Hist. l. roum. I, 253). Formele românești se explică astfel: *est* < *ISTUM*; *ăst* < *est* prin trecerea lui *e* la *ă* în condițiuni speciale sintactice: *omu est* ... > *omu ăst* ... (*ue aton* > *uă*); *ist* e refăcut după pl. *iști*; pl. *iști* < *ești*, prin asimilațiune ori prin trecerea lui *e* aton la *i* cum se întâmplă în unele regiuni; *ăști* e refăcut după sg. *ăst*; *iaștă* < *ISTAM*; *asta* a rezultat din construcțiuni sintactice de felul acesta: *casa (e)sta* ... > *casa asta* ... (*a* final, în loc de *ă*, se explică prin influența formei *aceasta*); *este* < *ISTAE*; *aste* e refăcut după sg. *asta*. Cit despre *hăst*, *hasta*. ele se explică prin aspirarea caracteristică pe care o întâlnim în regiunile unde apar aceste forme (Bănat, sud-vestul Transilvaniei, Mehedinți, Gorj). Prepunerea lui *a* în *aăsta*, *aesta*, etc. e datorită analogiei cu formele *acest* — *cest*. Asupra lui *a* din *ăsta*, v. *acela*, s. *El*.

Vit. *esto*; vfr. *ist*; prov. cat. *est*; sp. port. *este*.

103. **ACEST** (*acesta*), **ACEASTĂ** (*aceasta*), pron. adj. „ce, aceste, celui-ci, celle-ci“; formele *cest(a)*, *ceastă* (*ceasta*) se explică în acelaș fel ca și *cel*, *cea* (v. *El*). || megl. *fișta*, *țeșta*; ir. *tšăst(a)*, *tšăsta*.

Lat. ECCE-, ECCUM-**ISTUS*, -A, -UM.

Vgl. *košt*; rtr. *quaišt*; it. *questo*; sard log. *kustu*; prov. cat. *quest*; port. sp. *queste* < ECCUM-*ISTE* || fr. *ce*, prov. *cist* < ECCE-*ISTE*.

Der.: *acestaș*, *aceastaș* „celui-ci, celle-ci même“.

104. **AȘTEPTA**, vb. „attendre“ — Mehedinți *așteta* || ir. (*a*)*șteptă*; megl. *șitari*; ar. *așiptare*.

Lat. **ASTĒCTARE*, prin asimilațiunea lui *P* cu *T* din forma *ADSPECTARE* care luase în lat. vulg. înțelesul lui *EXSPECTARE*.

Vtosc. cal. *astettare*, sic. *astittari*, apul. *astittare* (comp. vmessin. *ste-*

tanza, Monaci, Crest. 213) || In alte regiuni romanice s'au păstrat *AD-*, *EXSPECTARE*: rtr. *spetter*; it. *aspettare*; prov. *apeitar*.

Der.: *așteptare*, *așteptat* (Dosoței) „attente“; *așteptător*, adj. sb. „qui attend“; *așteptătură* „exspectatio“ (An. Car.) || *așteptăciune* (Cihac) „attente“ || *neașteptat* „inattendu“, *pe neașteptate* „à l'improviste“; *neașteptător* „impatient“ || megl. *prîștitari* „venir à l'encontre, attendre“.

105. **AȘTERNE**, vb. „étendre, paver, faire le lit“ || ir. (*a*)*șterne*; megl. *șterniri*; ar. *aștearnire*, *aștirneare*, *aștirnare*.

Lat. *ASTĒRNĒRE*.

În celelalte limbi romanice numai forma simplă *STERNERE*: rtr. *sterner*; it. *sternere*; sard log. *isterrere*; val. *sterni*; alb. *štron* e îndoios.

Der.: *așternut*, megl. *știrnut*, ar. *aștirnūt* „couche, literie“ || megl. *știrnămint* „action d'étendre, couche“; ar. *aștirnumintu* (Dalamestra) „chabraque“ || *așternător* (Cihac), adj. sb. „qui étend“ || *așternătură* (Cihac) „action d'étendre“ || ar. *diștirnari* (Dalamestra) „défaire le lit“. — Cf. *Strat*.

ASTÎMPĂRA, v. *stîmpăra*.

106. **ASTRUCA**, vb. „couvrir, enterer“ — † *astroc* (Dosoței, Syn., ap. Hasdeu, 1908).

Lat. **ASTRUICARI* < *ASTRUERE* „couvrir“ [Candrea, Rom. XXXI, 302; cf. Meyer-Lübke, Z. rom. Ph. XXVII, 253].

Alb. *štruk* (Jungg, Fialuur 137) „imbacuccarsi“.

Der.: băn. *astrucătoare* (An. Car.) „tegumentum“ || băn. și Serbia *astrucămînt*, Mehedinți *astrucuş* „toit, toiture“ || băn. și Serbia *džestruca* „découvrir, déterrer“.

ASTUPA, v. *stupă*.

107. **ASUDA**, vb. „suer, transpirer“ || megl. *sudari*; ar. *asudare*.

Lat. *ASSUDARE*.

În celelalte limbi romanice numai forma simplă *SUDARE*: rtr. *süer*; it. *sudare*; sard camp. *sudai*; fr. *suer*; prov. cat. *suar*; sp. *sudar*; port. *suar*.

Der.: *asud*, *asudat*, *asudătură*, *asu-*

deală (Polizu) „sueur, transpiration“; bot. *asudul calului* „ononis hircina“; *asudător* (Polizu), adj. „sudorifique“.
—Cf. *Sudoare*.

ASUPRA, v. *spre*.

ASURZI, v. *surd*.

AJĂ, v. *ac*.

ATARE, v. *tare*.

108. **ATINGE**, vb. „toucher, atteindre“ — *ting* (An. Car.) e o formă afereată; vr. băn. pf. *atinș*.

Lat. **ATTINGĒRE**, ***TINXI** (= clas. **ATTIGI**).
It. *attingere*; fr. *atteindre*; prov. *atenher*; cat. *atenyer*.

Der.: *atingere*, *atins* „contact“; *atingător* „touchant“; *atingătură*, *atinsătură*, † *atinsură* (Varlam, Caz. I, 320^a), *atingime* (Conachi) „contact“.

109. **AJIPI**, vb. „s'assoupir“.

Lat. ***ATTĒPIRE** (= **AD** + clas. **TĒPĒRE** „languir, être languissant“); † se explică din formele accentuate pe temă: **ațep*; trecerea lui *e* la *i* e datorită asimilațiunii (**ațepire* > *ațipire*); de relevat forma *ațip* în An. Car. [Candrea].

Der.: *ațipit*, *ațipeală* (Jipescu, Opinc. 103) „assouppissement“.

110. **ATÎT** (*atita*; asupra lui *a*, de aceeaș natură ca în *acesta*, *acela*, v. *el*), adj. adv. „tant, autant“ — Țirnareca (Serbia) *atint* || ar. *ah(t)intu*, *atit*.

Lat. **ECCUM-TANTUS**, -**A**, -**UM**, devenit **acutint*, din care prin sincopa lui *u* și trecerea tîrzie a lui *ct* la *ht* (cf. *ahtare*, s. *Tare*) *ahtintu*, formă păstrată în ar.; în dr. *h* a căzut dinaintea lui *t*; disparițiunea lui *n* se explică prin influența lui *tot* în construcțiunea *tot atint* > *tot atit*.

În celelalte limbi romanice numai forma simplă: rtr. *taunt*; it. *tanto*; sard *tantu*; fr. *tant*; prov. cat. *tant*; sp. port. *tanto* < **TANTUS**.

Der.: dim. *atituț*; *atitica* || † *atătind*, atestat o singură dată în Palie (cf. Hasdeu, 2045), este obscur.

111. **AJÎȚA**, vb. „attiser, exciter“.

Lat. ***ATTITIARE** < **TITIO**, -**ONEM** „tison“;

forma romînească și corespunzătoarele romanice se explică din formele latine cu accentul pe -**TĪ**-, cum arată păstrarea lui *ī*.

It. *attizzare*; fr. *attiser*; prov. *atizar*; sp. *atizar*; port. *atiçar*.

Der.: *ațțat* „attisement“; *ațțător*, adj. sb. „qui attise, qui excite“; *ațțătură* „excitatio“ (An. Car.).

112. **ATUNCI** (*atuncea*, *atuncea*; asupra lui *a*, v. *abia*), adv. „alors“ || ir. (*a*) *tuntșe*; megl. *tunțea*; ar. *atumțea*, *atumțea* lui.

Lat. ***AD-TUNCCE** (cf. a d t u n c, Pe-regr. Silviae, 16).

Der.: † *atunceși* „alors même“.

113. **Atuncine** (Sălagiu, v. Gutinul, 7), adv. „alors“ || ar. *atumținea*.

Lat. ***AD-TUNCENE** (comp. q u a n d o n e).

114. **AU**, conj. „ou, est-ce que...?“ — băn. *o*.

Lat. **AUT**; forma băn. se explică din pozițiunea atonă.

Alb. *a* (disjunctiv și interogativ); rtr. *o*; it. *od*, *o*; sard *a* (interog.); fr. *ou*; prov. *o*; sp. *ó*; port. *ou*.

115. **AŪĂ** (*aŭaia*), adv. ar., megl. *ŭa* „ici“.

Lat. **AD-HAC** devenit **aa*, de unde, prin epentesa lui *ŭ* între vocalele în hiat, *aŭă* [Densusianu].

116. **Aŭace** (*aŭacea*, *ŭașa*), adv. trans. (Hasdeu, 1251; Viciu, Glos. 55) „ici, là“ || ir. *âtș*, megl. *ŭați*, ar. *aŭațe* „ici“.

Lat. ***AD-HACCE**.

117. **AUĂ** (vr. Dolj, Teleorman), sb. f. „raisin“ || megl. *uă*; ar. (*a*) *uă*.

Lat. **U(V)A**, -**AM** (cf. *ουαζ* în inscr. grec.; Wessely, Wien. Stud. XXV, 52); în ar. s'a prepus *a*; forma dr. (cu protesa lui *a*) aparține stratului de cuvinte introduse din sudul Dunării.

Vegl. *joiva*; rtr. *ŭj*; it. *uva*; sard *ua*; vald. *ŭo*; sp. port. *uva*.

118. **AUR**, sb. n. „or“.

Lat. **AURUM**.

Alb. *ar*; vegl. *jaur*; rtr. *or*; it. *oro*; fr. *or*; prov. *ouro*; cat. *aur*; sp. *oro*; port. *ouro*.

Der.: dim. *aurel*; *daurel*, *aurel*, adj.

„d'or, doré“; *auric* (Marian, Crom. 50); bot. *aurică* „lantana camara“ || col. *aurărie* || *auriu* „doré, blond“ || *auri* „dorer“ || *aureală, auritură* (Reteganul, Pov. pop. 139) „dorure“; *inaurel* (Mindrescu, Lit. pop. 220), *intraurel* (Bir-seanu, Col. 7) „d'or, doré“ || † *inaurit* (Gaster), *intraurit* (Iorga, Studii XII, 293; Gorovei, Cimil. 273) „d'or, doré“ || *desauri* și *destrauri* (Tiktin) „dédorer“.

119. **Aurar**, sb. m. „orfèvre, orpailleur; voile pailleté de fiancée“ (Hasdeu, 2130; cf. Iorga, Doc. Bistriței I, 88, 90) < **AURARIUS**, -UM; păstrarea lui **AU** aton (regulat ar fi trebuit să treacă la *u*) se datorește influenței formei simple *aur*.

120. **Aurat**, adj. „doré“ (Dosoței, Ps. vers. 244; V. Sf. v. WgJb. V, 82) < **AURATUS**, -A, -UM || bot. *aurată* „chrysanthemum leucanthemum“

121. **AURĂ**, sb. f. megl. „fraîcheur“; ar. *avră*.

Lat. **AURA**, -AM „brise“.

Rtr. it. *ora*; vfr. *ore*; prov. cat. *aura*.

Der.: ar. *avriță* (Dalametra) „éventail“ || ar. *avros* (Dalametra) „frais“ || ar. *avrare* „rafraichir“.

122. **AUȘ** (olt. ar.), sb. m. „aîeul, vieillard“.

Lat. **A(V)US**, -UM + suf. dim. -uș.

Der.: dim. zool. *aușel* „roitelet“ || ar. *aușatic* „vieillesse; ancêtres“ || col. ar. *aușame* || ar. *aușescu*, adj. „vieux“ || ar. *aușire, aușare* „vieillir“; ar. *aușită* (Dalametra) „vieillesse“ || ar. *str(ă)auș* „bis-aîeul“.

123. **AUSTRU**, sb. n. „vent du midi

ou du sud-ouest“ — † *aostru* (Hasdeu, 2137; Lex. Mard.).

Lat. **AUSTER**, -TRUM.

124. **AUZI**, vb. „entendre, ouïr“ || ir. *awzi*; megl. *uziri*; ar. *avdzîre*.

Lat. **AUDIRE**.

Rtr. *udir*; it. *udire*; fr. *ouïr*; prov. *auzir*; cat. *ohir*; sp. *oir*; port. *ouvir*.

Der.: *auz* „ouïe“; † *auzire* „ouïe, † chose qu'on entend, nouvelle“ (Iorga, Studii VI, 603) || *auzitor*, adj. sb. „qui entend“ (comp. **AUDITORIUS**) || † *auzitură* „auditio“ (An. Car.).

125. **Auzit**, sb. n. † „ouïe“, păstrat azi în expresiunea: *din auzite* „par ouïdire“ < **AUDITUS**, -UM || it. *udito*; sp. *oido*; port. *ouvido* (comp. rtr. *udida*; fr. *ouïe*; prov. *udita*).

126. **AVEA**, vb. „avoir“ || ir. (*a*)*vę*; megl. *vęri*; ar. *aveare*.

Lat. **HABERE**; *v* nu este continuatorul lui **B**, ci e rezultat din *y* desvoltat între vocalele în hiat din formele *h a b u i*, **h a b u t u m* > **aui*, **aut* > **auui*, **auut* > *avui*, *avut*; forma de pers. 1 ind. pr. *am* e refăcută după pl. *am*.

Vegl. *avar*; rtr. *avoir*; it. *avere*; sard log. *haere*; fr. *avoir*; prov. *aver*; cat. *haver*; sp. *haber*.

Der.: *avere*, ar. *aveare* „fortune“ (rtr. *avoir*; it. *avere*; fr. *avoir*); *avut*, „riche; fortune“, megl. *vut*, ar. *avut* „riche“ (comp. alb. *kam:s* „reich“ < *kam* „ich habe“) || *avuție*, ar. *avuțille* „richesse“ || col. ar. *avuțame* || (*in*)*avuți* „enrichir“ || *neavere*, ar. *neaveare* „pauvreté, indigence“; *neavut* (ar. ~) „pauvre“.

AZI, v. *zi*.